

تأثیر اصل محبت در اصلاح روابط خانوادگی و اجتماعی

فاطمه جمشیدی تنها، سحر مؤمنی صفا، سعیده کریمی، معصومه جمشیدی^۱

چکیده

محبت به معنای مهر و دوستی؛ و یکی از صفات الهی است. خداوند به بندگانش حب و محبت دارد و هر آنچه برای کمال و هدایت او در قالب امر و نهی نازل کرده، به خاطر همین حب است. هدف مقاله تبیین نگاه تربیتی به روابط عاطفی همسران و نقش محبت در اصلاح این روابط است و از آن جا که خانواده کوچکترین واحد اجتماعی است می توان ادعا کرد اگر اصل محبت در خانواده طبق تعالیم دین، رعایت شود ابعاد آن به اجتماع نیز سرایت می کند اهمیت محبت در بعد خانوادگی و اجتماعی زمانی مشخص می شود که ماهیت زندگی انسان، اجتماعی است. در روابط اجتماعی و مدنی چندین مؤلفه نقش مهم و اساسی دارد تا هم زیستی میان افراد، در مسیر کمال قرار بگیرد یکی از مهم ترین مؤلفه های زندگی اجتماعی، حب و محبت افراد نسبت به یکدیگر است. دین اسلام برای روابط و مناسبات اجتماعی، ارزش و جایگاه خاصی قائل بوده و آیات الهی و سیره معصومین علیه السلام بیانگر اهمیت این امر و نقش آن در پیش برد مقاصد و آرمان های جامعه است. این مقاله با هدف بیان جایگاه اصل محبت در خانواده و نقش آن در مناسبات اجتماعی است

کلید واژه ها: محبت، روابط خانوادگی، روابط اجتماعی، تعالیم دین.

¹. طلبه سطح 2، مدرسه علمیه الزهرا سلام الله علیها شهرستان صحنه

مقدمه

بر اساس متون دینی حضرت آدم و حوا اولین خانواده هسته ای روی زمین را شکل دادند ، خانواده اولین و مهم ترین نماد تشکیل دهنده هر جامعه ای بود ، خانواده مناسب ترین نظام برای تامین نیازهای مادی و روانی بشر مانند آرامش روانی و سایر نیازهای عاطفی اعضای آن است .

از ابعاد مهم زندگی انسان رابطه های خانوادگی است اگر اعضای خانواده روابط رضایت بخش داشته باشند و کارکردهای مورد نظر تحقق بخشد خانواده محکم خواهد بود . در نگرش اسلامی زن و مرد به گونه ای آفریده شده اند که به صورت طبیعی دارای گرایش و میل به روابط عاطفی با یکدیگر هستند .

آفرینش زن و مرد با توجه به اهداف تربیتی که خداوند برای آنان ترسیم کرده و بر این اساس همه توانمندی های لازم در وجودشان تعبیر شده است از جمله توانمندی های عاطفی که در هر یک از زن و مرد ایجاد کرده است تا با استفاده از آن ها اهداف عالیه تربیت را برای خویش تحقق بخشند .

نهاد خانواده نیازمند راهکارهایی است که منجر به تقویت و استحکام ارتباط عاطفی مناسب میان اعضای خانواده که از اساسی ترین عوامل تقویت بنیان خانواده است و جامعه ای از سلامت برخوردار است که از خانواده هایی سالم برخوردار باشد ، از طرفی استحکام خانواده و روابط عاطفی آنان با سلامت جامعه رابطه دارد . ضرورت این موضوع از آنجا روشن می شود که امروزه رفتار اجتماعی مردم سرد و بی روح و تا حدودی نابهنجار گردیده و این نابهنجاری سبب آشفتگی روانی انسان ها و غیرقابل تحمل شدن زندگی برای بسیاری شده است و از طرفی هم

کاهش عنصر محبت باعث شده که در اجتماع کوچکی همچون خانواده روابط بین زوجین و فرزندان به سردی کشیده شود و مردم از روابط اجتماعی خود لذت نبرند و زندگی بر آنان تنگ و احساس بیگانگی نسبت به یکدیگر داشته باشند بنابراین لازم است با تحقیق در این موضوع خانواده‌ها و جامعه را با راهکارهایی که دین به عنوان مجموعه معارفی که در صدد تأمین سعادت انسان‌ها در دنیا و آخرت است ارائه می‌کند آشنا نمود تا براساس آن در آینده شاهد خانواده‌هایی شاد و با ایمان و جامعه‌ای با روابط اجتماعی مهربانانه و سالم باشیم. با توجه به اینکه این موضوع از مسائل اخلاقی و کلیدی است که از مدت‌ها پیش مورد توجه اسلام قرار گرفته و به آن پرداخته‌اند. کتاب‌های زیادی در این مورد به رشته تحریر در آمده است به عنوان نمونه کتاب «راهنمای خانواده» اثر «امیر ملک محمودی» به رازهای شاد زیستن در خانواده پرداخته است و کتاب «اخلاق اجتماعی در صحیفه سجادیه» نوشته «حمیدرضا حق‌شناس» به بررسی اخلاق‌های نیکو در اسلام پرداخته است.

لذا هدف از این تحقیق تبیین اصل محبت و نقش آن در اصلاح روابط خانوادگی و بالتبع اجتماعی است .

1- مفهوم شناسی

محبت در لغت ؛ اهل لغت برای واژه محبت (مأخوذ از ماده حب) ریشه های معنایی مختلفی بیان داشته اند که ما بر روی آن ها به نتایج زیبا و قابل توجهی می رسیم یعنی محبت را برگرفته از دو عبارت « حبه القلب » (هویدای قلب) و « حبه » (دانه و بذر) می دانند و «حب» و «حبه» را در مورد گندم ، جو و مانند آن و «حب» و «حبه» در مورد بذر گل ها به کار برده اند پس « حبت»

فلاناً» یعنی به اصل و مبنا و سودای قلب او دست یافتیم و « حبه القلب » را تشبیهی برای شباهت قلب به دانه و بذر می باشد .^۱

محبت و عاطفه همسران عبارت است از : توجه به دیگری ، به نحوی که ذهن فرد به خودش معطوف نیست . عطوف بودذن خدای متعال نسبت به بنده اش به معنای توجه با رأفت و رحمت به بنده است این توجه همراه با لطف خدا به بنده اش آن چنان قوی است که عقل بشری تحلیلش آن است که گویا پروردگار عظمت حق مولویت و الوهیت خویش را از یک سود و عدم شایستگی بنده و عصیان او در برابر خدا از یک سوی دیگر مورد توجه قرار نداده و بنده اش را غرق در محبت و رحمت خود کرده است .^۲

اجتماع: اجتماع یعنی گرد هم آمدن، جمع شدن و عبارت است از گروهی از مردم که در یک منطقه خاص جغرافیایی اسکان دارند و دارای فرهنگ و شیوه زندگی مشترک هستند، به وحدت خاص میان خود آگاهند و به طور جمعی یک هدف را دنبال می کنند.

2- جایگاه محبت در روابط خانوادگی و اجتماعی

محبت و مهرورزی در دین اسلام از چنان جایگاهی برخوردار است که وقتی در محضر امام باقر(علیه السلام) از محبت سخن به میان آمد ایشان فرمودند: «الدین هو الحب الحب هو الدین؛ دین همان محبت است و محبت خود دین است».

¹. حسین بن محمد ، راغب اصفهانی ، مفردات فی غریب القرآن ، ذیل ماده حب .

². دکتر علی نقی فقیهی ، «نگاه تربیتی به روابط عاطفی زوجین در آموزه های دینی » ، دو فصلنامه علمی - پژوهشی تربیت اسلامی ، س 8 ، ش 17 ، پاییز و زمستان 1392 ، صفحات 75-101 .

پس می‌توان گفت کسانی که اسلام را دینی خشن و به دور از سمحه و مدارا توصیف می‌کنند یا با دین اسلام آشنا نیستند یا بر طریق عدوان سخن گفته‌اند. محبت یکی از شیرین‌ترین مفاهیم در زندگی بشر روابط اجتماعی است. کلید ارتباط، مهرورزی است و از نظر اسلام بیشترین نقش را در سازماندهی جامعه آرمانی انسانی دارد و جامعه مطلوب انسانی در اسلام جامعه‌ای است که براساس محبت نسبت به یکدیگر شکل بگیرد. اسلام می‌خواهد جامعه‌ای بسازد که همه مردم خود را برادر یکدیگر بدانند و تا سر حد ایثار نسبت به هم عشق بورزند و این بدان جهت است که هیچ چیز مانند محبت در سامان‌دهی جامعه دلخواه انسانی کارساز نیست و اسلام اگر به صدقه، انفاق، صله رحم و ... فرمان داده، همه و همه برای ایجاد محبت و مهر و عطف در جامعه دینی است.

اعجاز مهرورزی و نقش آن در جذب افراد به دین اسلام تا جایی است که خداوند رمز موفقیت نبی اکرم (صلی الله علیه و آله) را رحمت، عطف و مهربانی ایشان دانسته و می‌فرماید: «فبما رحمة من الله لنت لهم و لو لنت فظاً غليظ القلب لا نفصوا من حولك؛ به رحمت الهی با آنان نرم‌خو شدی و اگر تندخو و سخت‌دل بودی قطعاً از پیرامون تو پراکنده می‌شدند».

(3) نقش محبت در روابط خانوادگی

خانواده اولین و پربرکت‌ترین نهاد اجتماعی یا در واقع کانونی است که شخصیت افراد در آن شکل می‌گیرد که هرکس قبل از هرچیز ابتدا در خانواده تربیت می‌شود و هدف از آن رسیدن به آرامش و آسایش خاطر است. یکی از شاخصه‌های مهم خانواده قرآنی وجود محبت در کانون خانواده است که در مرحله اول این محبت را خداوند ایجاد می‌نماید: «و من آیاته أن خلق لكم من أنفسكم أزواجاً لتسكنوا إليها و جعل بينكم مودةً و رحمةً و...؛ و نشانه‌های او این است که

یکی از سفارش‌های اسلام به انسان‌ها حسن خلق و خوش‌اخلاقی است و همواره از مسلمانان خواسته شده است که با دیگران؛ حسن خلق رفتار کنند. پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

می‌فرماید: «حُسْنُ الْخُلُقِ يُثَبِّتُ الْمَوَدَّةَ»^۱ خوشرویی دوستی را پایدار می‌کند»

اخلاق نیکو عامل نفوذ در دیگران و پل ارتباط با افراد جامعه است، کسی که با دیگران خوش اخلاق باشد پایه محبت و دوستی را پی‌ریزی می‌کند.^۲

– هدیه دادن

هدیه، وسیله‌ای است برای جلب محبت و دوستی و کلیدی است برای گشودن قلب‌ها و ابزاری است برای ریشه کن ساختن کینه‌ی دل‌ها و کسب احترام و دوستی و صمیمیت و سپاس و تقدیر افراد نسبت به یکدیگر.

هدیه، نشان از محبت بسیار است، هدیه این پیام را به هدیه گیرنده منتقل می‌کند که در قلب هدیه دهنده، محبتی ریشه‌دار از گیرنده آن هدیه، آشیانه کرده است بنابراین انتظار این است که محبت درونی توسط اعطای هدیه، آثاری جز ایجاد یا افزایش محبت عطا کننده در قلب گیرنده هدیه نباشد.^۳

البته سخن پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره آثار هدیه نیز توقع یاد شده را تأیید می‌کند:

«الْهَدِيَةُ تَوْرَثُ الْمَوَدَّةَ وَ تُجَدِّدُ الْأُخُوَّةَ وَ تُذْهِبُ الضَّغِينَةَ»^۴ هدیه دادن، دوستی به بار می‌آورد، برادری را تازه می‌سازد و کینه را می‌زداید»

از آنجا که انسان فطرتاً دوستدار خویش است احسان و نیکی به خود را نیز از سوی دیگران می‌پسندد و سپس نیکی کننده را به خاطر احسانش دوست خواهد داشت، این همان اثر محبت‌افزایی محبت است که حدیث یاد شده به آن تصریح کرده است.^۵

– سلام و مصافحه

۱. محمدباقر مجلسی، همان، جلد 74، ص 148.

۲. حجت اله ملکی، نقش محبت و مهرورزی در فرایند یاددهی و یادگیری، 1386، ص 1.

۳. محمد سبحانی نیا، پژوهشی پیرامون راه کارهای کسب محبوبیت، 1394، ص 92.

۴. محمدباقر مجلسی، همان، جلد 77، ص 166 (نرم افزار جامع الأحادیث).

۵. محمد سبحانی نیا، همان.

انسان موجودی اجتماعی است که به ارتباط، دوستی و محبت هم نوعان خود احتیاج دارد.

سلام کردن اولین مرحله برای ارتباط سالم بین دو انسان است که حاوی پیام‌های متعدد از قبیل دوستی، صمیمیت، محبت، تواضع، دعای خیر، اطمینان دادن به طرف مقابل و ... است.

لفظ سلام یک واژه بسیار زیبا و پر معناست که با آن برای مخاطب خود دعای خیر و آرزوی سلامتی داریم و در عین حال به او اطمینان می‌دهیم که از ناحیه ما هیچ ضرری متوجه او نخواهد شد.^۱

امیرالمؤمنین (علیه السلام) می‌فرماید: «طَلَّاقَةُ الْوَجْهِ بِالْبَشْرِ وَالْعَطِيَّةُ وَفِعْلُ الْبِرِّ وَبَدَلُ التَّحِيَّةِ دَاعٍ إِلَى مَحَبَّةِ الْبَرِيَّةِ»^۲ گشاده‌رویی با خوشرویی و بخشش و نیکی کردن و درود و سلام گفتن، کشاننده دوستی و محبت مردم است.

مصافحه نیز یکی از رفتارهای پسندیده است که الفت بین قلوب را ایجاد کرده و محبت آفرین است اسلام نیز نه تنها به سلام کردن به یکدیگر تأکید دارد. اهمیت مصافحه را نیز گوشزد نموده است.^۳ در این رابطه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می‌فرماید: «تصافحوا فان المصافحه تزيد فی المودة»^۴ مصافحه کنید که مصافحه دوستی را افزایش می‌دهد.

بنابراین در روایات سلام و مصافحه عامل افزایش محبت و دوستی دانسته شده و از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

۱. ویکی فقه، دانشنامه حوزوی.

۲. عبدالواحد تمیمی آمدی، همان، ص 437. (نرم افزار جامع الأحادیث)

۳. پایگاه اطلاع رسانی حوزه.

۴. حسین نوری، همان، جلد 13، ص 204. (نرم افزار جامع الأحادیث)

فهرست منابع و مآخذ

* قرآن کریم

1. اصفهانی ، راغب ، المفردات فی غریب القذآن ، دمشق ، دارالقلم ، بیروت ، الدراشامیر ،

س 1416 .

2. حاتمی ، مجتبی ، آهنربای جذب همسر ، وب سایت آموزش مهارت های زندگی و

روابط بین همسران .

3. سالاری فر ، محمدرضا ، نقش عوامل عاطفی - روانی در تحکیم خانواده از منظر آیات

و روایات با رویکرد سبک زندگی اسلامی ، دو فصلنامه علمی - ترویجی ، پژوهشنامه

سبک زندگی ، سال دوم ، پاییز و زمستان 1395 .

4. لطفی ، مهرعلی ، سبک زندگی خانواده در قرآن و سنت پیشوایان معصوم (ع) ،

پژوهشنامه معارف قرآنی ، سال 4، پاییز 1392 .

5. مرادیان ، حمید ، پیامدهای نامطلوب پنهان کاری نابجا در زندگی زناشویی ، دو

فصلنامه علمی - پژوهشی ، پژوهشنامه سبک زندگی ، سال سوم ، پاییز و زمستان

1396 .

6. نقی فقیهی ، علی ، نگاه تربیتی به روابط عاطفی زوجین در آموزه های دینی ، دو

فصلنامه علمی - پژوهشی تربیت اسلامی ، س 8 ، پاییز و زمستان 1382 .

7. یوسفی افراشته ، مجید ، آسیب شناسی طلاق (علل و عوامل و راهکارهای پیشگیری از

آن ، مهندی ، فرهنگی ، سال هفتم ، بهمن و اسفند 1391 .

مقالات

- 1- ایمانی‌فر، حمیدرضا، «بخشش از دیدگاه روانشناسی و قرآن کریم»، ش 27، 1391.
- 2- اسمائیلی، معصومه، «تجربه زنان تهرانی از بی‌اعتنایی اجتماعی در روابط همسایگی»، ش 2، 1397.
- 3- پورخلیلی، منصور، «قرآن و خطوط قرمز روابط با غیر مسلمان» 1395.
- 4- رضانی زین آباد، مهدی، «محبت در قرآن»، 1393.
- 5- سبحانی نیا، محمد، پژوهشی پیرامون راه کارهای کسب محبوبیت، 1394.
- 6- شیروانی، علی، «تأملی در معنای حب در قرآن و دلالت‌های تربیتی آن»، 1392.
- 7- کربلایی پازوکی، علی، «نقش محبت در اصلاح ارتباطات اجتماعی»، علوم خبری، ش 28، 1397.
- 8- گلاب بخش، زینب، «بررسی عناصر پایداری ارتباط میان فردی در قرآن و روایات»، 1390.
- 9- مقیمی الموتی، علی، «تأثیر و نقش مهرورزی و محبت در تعلیم و تربیت»، 1390.
- 10- مرزوقی، رحمت الله، «تربیت اجتماعی از منظر نهج‌البلاغه»، ش 4، 1386.
- 11- ملکی، حجت الله، «نقش محبت و مهرورزی در فرایند یاد دهی و یادگیری»، 1386.

